

Els wikis en l'aprenentatge de l'expressió escrita

Autors

Lluís Ràfols i Ràfols
Escola d'Administració
Pública de Catalunya
lrafols@gencat.net

L'objectiu d'aquest article és presentar quin paper poden tenir els wikis en l'aprenentatge de l'expressió escrita. S'exposa què són els wikis i com funcionen, i s'aborden alguns aspectes rellevants dels wikis com a facilitadors de l'aprenentatge en l'habilitat de l'expressió escrita.

Els wikis són una de les eines del que s'anomena programari social de desenvolupament recent, que formen part del web 2.0 juntament amb els blocs. El programari social permet la relació i la col·laboració entre persones per mitjà d'Internet.

El potencial dels wikis i dels blocs tot just s'ha començat a explorar en el camp de l'educació i hi ha moltes opcions obertes. Són eines que obren una perspectiva nova pel que fa al tipus de textos, els propòsits amb què es redacten, la relació entre autor i audiència. En definitiva, són eines que creen un context nou, i la utilització generalitzada en aquest context crearà nous usos.

El terme wiki pot fer referència a un document i a un programari. Com a document un wiki és una pàgina o conjunt de pàgines d'hipertext a Internet que es pot elaborar de manera col·laborativa per mitjà d'un editor molt simple. Com a programari, el wiki fa referència al programari que gestiona les pàgines wiki. El referent més conegut és el de la Wikipèdia (<http://ca.wikipedia.org/wiki/Portada>).

Funcionament

Els wikis es caracteritzen per la facilitat i la flexibilitat en la creació i l'edició de continguts. Les funcions bàsiques són les següents:

— Edició d'una pàgina. Es pot modificar qualsevol pàgina a partir de les funcions d'edició bàsiques (negreta, cursiva, subratllat, diversos estils de títol, inserció d'hiper-enllaços i imatges...). La majoria de wikis permeten fer per a cada esmena introduïda en el text un comentari justificatiu o de resum que es visualitzarà en l'historial de la pàgina. Aquesta funcionalitat és especialment important; en general un wiki sense aquesta opció perd part del potencial com a eina de col·laboració. Si es vol fer servir per a l'aprenentatge de l'expressió escrita, es pot considerar imprescindible.

— Creació d'una pàgina. Això és tan senzill com crear un enllaç intern nou i clicar-lo, el programa detecta que l'enllaç remet a una pàgina que no existeix i pregunta si

es vol crear la pàgina. Només cal dir que sí i ja es pot editar la pàgina nova. Aquesta facilitat per crear pàgines noves és la que en darrer terme pot comportar una situació de confusió si no s'usa amb mesura i no s'estableixen criteris clars en el context del treball col·laboratiu.

— Discussió. És un espai que permet debatre sobre el contingut de cada pàgina com si es tractés d'un fòrum; permet, per exemple, sotmetre a la consideració del grup una proposta de canvi per tal d'obtenir el consens abans de fer-lo efectiu.

— Historial. Aquesta part del wiki dona informació per a cada pàgina de totes les modificacions: la data en què s'ha fet, qui l'ha fet, si els usuaris s'han identificat abans de fer l'esmena (es pot fer també de manera anònima) i els comentaris de cada modificació, si n'hi ha. També permet comparar versions diferents del text de manera visual cosa que permet identificar quins canvis s'han introduït en cada versió.

Possibilitats dels wikis en l'aprenentatge de l'habilitat d'expressió escrita

Els wikis i la redacció de textos

Els wikis permeten aprofitar al màxim els avantatges de la paraula escrita: la reflexió, la revisió, la publicació i el seguiment de tot el procés d'elaboració del text (Lamb, 2004). Aquests factors es realimenten mútuament ja que el fet que els alumnes sàpiguen que qualsevol canvi que introdueixin en una pàgina serà públic a Internet reforçarà la reflexió i la revisió del contingut per part dels alumnes.

La flexibilitat i la simplicitat que caracteritzen els wikis, juntament amb el fet que la corba de l'aprenentatge és molt curta, permet que els usuaris es puguin centrar en el contingut i la manera d'expressar-lo lingüísticament, més que no pas en qüestions d'aparença formal. Les eines d'edició dels wikis són molt elementals i austeres, però és justament aquesta austeritat la que permet que un usuari pugui crear un text amb una aparença més que acceptable en

pocs minuts i sense haver de desplegar menús, pestanyes i opcions diverses, com s'ha de fer en un processador de textos estàndard (Word, OpenOffice...).

La redacció col·laborativa de textos comportarà aprenentatge significatiu als alumnes en la mesura que cada membre del grup aportï el seu domini dels recursos lingüístics i textuals: hi haurà, doncs, aprenentatge tant dels errors propis i dels altres observats pel grup, com de les estratègies i l'estil de redacció personal de la resta de membres del grup. No obstant això, es tracta d'una activitat complexa i difícil de gestionar tant presencialment com virtualment i, en general, tots tenim poca experiència a redactar col·laborativament. Els wikis aporten recursos que permeten negociar el text d'una manera més àgil, visual i eficient, però cal tenir present que, pel fet que l'eina aportï tecnologia, la col·laboració i la cooperació no es donarà de manera espontània i continuarà essent igualment complexa. Cal tenir en compte que el canvi tecnològic sempre va per davant del canvi social: els alumnes s'hauran de sentir sempre acompanyats pel professor-moderador en la descoberta d'aquesta nova eina; aquest acompanyament serà més o menys intens segons el grau d'alfabetització digital de cada alumne.

Cal que la tasca que es plantegi als alumnes sigui al més oberta possible. L'avantatge del wiki és que es permet abordar amb més versemblança i autenticitat un tipus de text que, en una situació de classe presencial tradicional, és difícil de tenir: per exemple, es pot plantejar als alumnes l'elaboració de textos informatius, divulgatius o de reflexió sobre un tema determinat sabent que el resultat final es publicarà a Internet i, per tant, el podran veure no solament els membres del grup sinó qualsevol persona a qui donin l'adreça del wiki (familiars, amics...). Això serà un element de motivació addicional que incidirà positivament en la reflexió sobre l'estructura i el contingut i, per tant, en la qualitat lingüística i comunicativa del text final. En definitiva, els alumnes que elaboren contingut en un wiki ho fan per al consum públic: només cal difondre'l.

Òbviament a banda d'activitats com l'esmentada, també es poden plantejar situacions comunicatives típiques d'expressió escrita, com ara redactar una carta formal o un article d'opinió. En aquest segon cas, el wiki canvia el context, ja no cal indicar «un article per a una revista local», ja que

el mateix wiki és el mitjà de publicació: aquest aspecte no és trivial ja que configura de manera completament diferent el valor d'autenticitat de la tasca que es planteja als alumnes.

Un altre aspecte important és que el fet d'haver de treballar en línia permet que els alumnes puguin fer servir els recursos lingüístics disponibles a la xarxa (diccionaris, traductors, BDAL, TERMCAT, serveis lingüístics diversos...), cosa que també acostia l'activitat a una situació real de redacció d'un text en relació amb les possibilitats de consultar aquests recursos en una aula.

El wiki facilita que l'expressió escrita s'orienti tant cap al procés de construcció del text com al producte final. Si s'organitza adequadament, el wiki permet veure tot el recorregut d'elaboració del text des de l'esquema. Això permet plantejar als alumnes la reflexió sobre el mateix procés: quins elements s'han discutit i quins no, què s'ha canviat i per quin motiu, en què ha millorat el text amb cada canvi... Aquesta reflexió també aportarà informació al professor-moderador per a l'avaluació de l'aprenentatge.

Cassorla (2005) considera que és difícil treballar la redacció col·laborativa de manera efectiva si els membres del grup no tenen la seva pròpia «escriptura» (és a dir, unes certes habilitats i un estil propi). Sembla, doncs, convenient que els alumnes tinguin un cert nivell perquè la pràctica de l'expressió en wiki sigui rendible en termes d'aprenentatge. No obstant això, també pot ser útil explorar les possibilitats d'aprenentatge en alumnes amb un nivell baix de domini de la llengua.

Com en tot treball col·laboratiu, apareixerà el conflicte de manera gairebé inevitable i pot ser negatiu o positiu (Loudermilk Garza, Susan i Hern, Tommy, 2005). Serà negatiu si es tracta d'un conflicte a l'entorn de la percepció que tinguin els alumnes de les modificacions que facin en el text o de les que facin ells mateixos en el text proposat per una altra persona (malentesos, errors d'interpretació, expressions d'humor mal interpretades...). També pot ser negatiu si és a l'entorn del procediment de treball. En tots dos casos, el resultat pot ser destructiu i afectarà el funcionament del grup; això es pot evitar o reduir si s'estableixen unes normes bàsiques i clares de funcionament sobre com s'han de fer els canvis i com s'han d'explicar.

D'altra banda, hi haurà també conflicte sobre la tasca concreta d'elaborar el

text (què cal dir, en quin ordre, com cal dir-ho...); en aquest cas serà positiu i, sens dubte, productiu. De fet, pot ser adequat i recomanable provocar aquest conflicte de manera raonable ja que, si serveix per plantejar als alumnes dubtes i incerteses sobre el text, també serà un element facilitador de l'aprenentatge. En tot cas, el wiki aporta eines per abordar i resoldre els conflictes que sorgeixin: l'espai Discussió funciona, tal com s'ha comentat, com un fòrum de debat i negociació.

I a l'altre extrem del conflicte hi ha el consens. Òbviament, l'objectiu del grup és arribar a un consens pel que fa a la redacció del text. No obstant això, convé tenir present que, així que s'arriba al consens, es tanquen les vies d'exploració d'altres opcions que també poden ser acceptables o millors. El moderador del wiki ha d'estar atent per valorar si la forma i el moment en què s'arriba al consens és precipitada i, en aquest cas, pot actuar per plantejar la conveniència d'explorar altres opcions.

La gestió de l'activitat en un wiki

Abans d'abordar l'activitat, els alumnes han de practicar l'edició del wiki. Això requereix un cert temps per familiaritzar-s'hi i no és prudent saltar-se aquesta fase, ja que pot repercutir negativament en el funcionament de l'activitat d'aprenentatge que es proposi a continuació.

Convé, doncs, plantejar als alumnes activitats introductòries que els permetin explorar totes les opcions; inevitablement, els sorgiran dubtes i convé demanar-los que, entre ells mateixos, els resolguin perquè així guanyaran confiança.

El resultat d'aquesta primera fase ha de ser que els alumnes se sentin còmodes en l'ús de les funcions bàsiques: editar una pàgina, comentar les esmenes que facin en una pàgina, crear una pàgina nova, consultar l'historial de revisions, usar l'espai de discussió.

Els alumnes han de tenir el control sobre el contingut. L'única reserva que cal fer sobre aquest punt és que tots han de ser conscients que el fet de crear pàgines sense justificació pot crear confusió i desconcert, cosa que pot derivar en desinterès per l'objectiu principal de l'activitat. Pel que fa a les normes de funcionament, cal trobar un punt just d'equilibri: sense unes mínimes regles de procediment el wiki pot esdevenir caòtic i confús, però unes regles massa estrictes anul·laran el potencial creatiu del wiki. No hi ha receptes en aquest punt, de-

pèn del grup i del moderador-professor. El fet d'establir unes normes mínimes també facilita el seguiment i l'avaluació de l'activitat.

La construcció del text ha de fluir lliurement i el mateix grup ha de controlar la qualitat lingüística i comunicativa del text. El paper del professor-moderador ha de ser situar-se en un segon pla i intervenir només quan sigui estrictament necessari: per resoldre un conflicte, per ajudar a avançar el grup si s'encalla en algun punt... En qualsevol situació, cal, però, deixar que el grup intenti trobar-hi una sortida pel seu compte abans d'intervenir-hi.

El wiki permet que les contribucions dels diferents autors siguin anònimes o bé que s'hagin d'identificar. En el cas d'activitats d'aprenentatge d'expressió escrita té sentit que els alumnes s'identifiquin, si al final hi ha d'haver una avaluació de l'aprenentatge (del procés i del resultat). No obstant això, el professor-moderador i el grup poden valorar si fer les aportacions anònimament pot tenir algun avantatge útil; com s'ha indicat al principi, l'eina és nova i hi ha molt de terreny per explorar i experimentar. Com a exemple, Fountain (2005) recomana usar el wiki de manera transversal entre alumnes de diferents cursos i nivells d'aprenentatge.

Cal indicar de manera ben clara quin és el pla de treball: què s'espera que facin, com i en quin termini; cal ser generós a l'hora de fixar els terminis, ja que les activitats en entorns virtuals tenen un ritme de treball més lent que en situació presencial.

Pel que fa a l'avaluació de l'aprenentatge, es plantegen aspectes nous. A banda d'avaluar el resultat final a partir dels criteris habituals en l'expressió escrita (registre, coherència, cohesió, correcció...), caldrà avaluar el procés de construcció del text i en quina mesura les aportacions individuals de cada alumne incideixen en la qualitat del text final; per a aquest tipus d'avaluació, s'han d'elaborar els criteris i comunicar-los als alumnes abans de començar l'activitat.

El wiki permet una avaluació continuada de l'activitat sensiblement diferent del que es pot fer en una aula ja que el professor-moderador pot aportar comentaris de retroacció que seran més elaborats pel fet de ser per escrit i també més perdurables ja que els alumnes els tindran accessibles de manera permanent dins del wiki. A més, hi ha la possibilitat d'incorporar els comentaris d'altres persones (alumnes d'altres

grups o amics i familiars dels membres del grup que consultin el wiki...).

Com es poden fer proves? Amb quin wiki?

Per fer proves i experimentar les possibilitats, a http://www.editthis.info/wiki/Wiki_hosting_comparison_guide hi ha una comparativa de servidors de wiki. N'hi alguns que són gratuïts i permeten crear una pàgina de manera molt ràpida. A <http://wikihost.org/> també és possible crear un wiki de manera gratuïta.

En tots els casos es tracta de servidors de wiki orientats a la publicació de continguts i, si es fa servir com a eina d'aprenentatge, hi ha la possibilitat (remota, d'altra banda) que el gestor del servei ho consideri un ús impropï del wiki i l'elimini. Si un professor vol usar aquesta eina de manera habitual després d'haver-la provat en algun d'aquests llocs gratuïts, l'opció més adequada seria instal·lar un wiki dins dels servidors informàtics de la seva organització. Quan s'arribi a aquest punt, s'haurà de triar un programari wiki determinat. Hi ha moltes opcions, a banda dels més coneguts com ara Wikimèdia o Dokuwiki. A la pàgina <http://www.wikimatrix.org/> es poden comparar les funcionalitats i els requeriments de més de setanta programaris wiki.

Conclusió

Diuen que, quan va aparèixer el primer telèfon (1870-1875), el president de la primera companyia de telègrafs dels Estats Units va menystenir la nova tecnologia afirmant que no veia a qui podia interessar mantenir converses personals a distància. De manera semblant, el president d'IBM arran de l'aparició del primer ordinador (l'ENIAC, que ocupava uns 100 m²) va afirmar que estava convençut que a tot el món només hi havia mercat per a uns quants ordinadors. Sembla que davant les tecnologies noves, tenim tendència a usar-les i avaluar-les més mirant cap al passat que no pas cap al futur: una actitud poc encertada que pot portar a errors d'apreciació remarcables, com evidencien tots dos exemples esmentats.

És important abordar els wikis, els blocs i tot el que pugui aportar el web 2.0 amb la voluntat d'experimentar per treure'n al màxim profit possible en el camp de la formació: cal explorar com aquestes eines

poden canviar les pràctiques docents habituals i, especialment, quin usos didàctics nous permeten a la vista del context també nou que creen. En aquest article, n'hem apuntat un exemple. La pràctica habitual i generalitzada en crearà molts d'altres.

Webgrafia

AUGAR, N.; RAITMAN, R.; ZHOU, W. (2004). «Teaching and learning online with wikis». Paper presented at the ASCILITE Australasian Society for Computers in Learning in Tertiary Education 2004 Conference. Perth, WA. <http://www.ascilite.org.au/conferences/perth04/procs/augar.html>

Exposa una experiència pràctica d'ús dels wikis en un curs en línia.

CASSORLA, L. (2005). «The Intersections of Online Writing Spaces, Rhetorical Theory, and the Composition Classroom» <http://english.ttu.edu/kairos/10.1/index.html>

Hi ha una reflexió interessant sobre l'ús dels wikis i la redacció col·laborativa des de la perspectiva de la corba d'adopció d'innovacions de Rogers (http://www.valuebasedmanagement.net/methods_rogers_innovation_adoption_curve.html) i planteja dubtes i incerteses que cal abordar sobre la redacció col·laborativa en línia.

Diversos autors. «Why teach Digital Writing?» The WIDE (Write In Digital Environments) Research Center Collective <http://english.ttu.edu/kairos/10.1/cover-web/wide/index.html>

No s'hi aborden els wikis de manera específica. Tracta de qüestions teòriques sobre la redacció digital i de com ensenyar les habilitats que s'hi relacionen.

FOUNTAIN, R. (2005). «Wiki Pedagogy». Profetic. Dossier Technopedagogiques. http://www.profetic.org:16080/dossiers/rubrique.php?id_rubrique=110

Hi ha una anàlisi força detallada del potencial pedagògic dels wikis.

Conté recomanacions pràctiques sobre l'ús de wikis en situacions d'aprenentatge en general.

GARCÍA MANZANO, A. (2006). «Blogs y wikis en tareas educativas». Observatorio Tecnológico de la Educación. Ministerio d'Educació i Ciència. <http://observatorio.cnice.mec.es/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=378>

Una visió general sobre l'ús dels wikis i els blocs en educació.

LAMB, B. (2004). «Wide Open Spaces: Wikis, Ready or Not». *EDUCAUSE Review*, vol. 39, núm. 5 (setembre/octubre 2004): 36–48. <<http://www.educause.edu/pub/er/erm04/erm0452.asp?bhcp=1>>

Una altra visió general sobre l'ús dels wikis en educació.

LOUDERMILK GARZA, S.; HERN, T. (2005). «Using Wikis as Collaborative Writing Tools: Something Wiki This Way Comes—Or Not!» Texas A&M University-Corpus Christi, and Texas Tech University <<http://critical.tamucc.edu/wiki/WikiArticle/Home>>

Hi ha una anàlisi de la teoria de la redacció des de la perspectiva dels wiki com a eina de col·laboració.

MOXLEY, J. (2006). «Collaboration, Literacy Practices and Authorship: Using Social Networking Tools to Explore the Wisdom of Crowds». <<http://teachingwiki.org/default.aspx/TeachingWiki/CollaborationLiteracyAuthorship.html>>

Una reflexió sobre la complexitat de la redacció col·laborativa de textos. Aquest mateix autor, professor de retòrica i redacció de textos a la University of South Florida, manté la pàgina <<http://teachingwiki.org>>, orientada a la comunitat d'aquesta universitat, relacionada amb l'ensenyament-aprenentatge de la redacció de textos. Hi ha diversos articles sobre aquest tema relacionats amb l'ús de wikis.

